

באורים והשגות והוספות.

לשער א. אמר החכם האפרי נפ"ט אל חבורו היקר מעשה אפד, כל שם
 יונח לנושא מה גזור משם מקרהו שלא יבא על דרך הפועלים או הפועלים אשר הם חלק
 מבניי הפועלים קראו. המדקדקים בשם התואר, ואולי לשמות הפועלים והפועלים קראו
 ג"כ שם התואר, ובתב החכם ר' יונה (עמוד 2) „ומין שלישי שהשמות נקרא תואר
 מפני שמתארים בו כל אחד משני המינים הראשונים כאמרנו זהב טהור, כיום הרג רכ"ו
 וג' ולא הטיב בנאור שם התואר מה שזרה על העלם ועל המקרה הכאז והנושא עליו,
 כי הנה יהיה כל שמות הפועלים והפועלים שמות התואר כי כולם יורו על העלמים
 והמקרים הנאזם עליהם ואין לא יהיו תוארים ג"כ לפי זה לב תורג, ולאן מדברת,
 ורג עושה, שמות הפועלים, ואדם עשוק ומן שכון שמות הפועלים, ומה הבדל בין
 אלה והדומים להם ובין זהב טהור וכל טוס רע שהביא בשלש, ואולי כן הם אכלו
 וכמו שיבא, ואם מפני שלא באו על דרך הפועל והפעול קראם שמות התואר, הנה לא
 יהיה ההבדל לשם תואר בענין כלל זולת השם, וגם כי הוא כבר חשב לתת הסבה כאשר
 מפני שמתארים בו כל אחד והיה אם כן כאלו בחר הדבר בעלמו כי אחרת כשנעלם
 משמו מה הוא התואר יעלם ממנו גם כן מה הוא הדבר שמתארים בו אשר בעבורו יאמר
 שנקרא התואר. ומפני זה אמר כי התאר הוא השם המורה על הנושא ועל מה שיבא
 עליו יחד וזה כשיהיה הכאז הוא קנין לנושא או כח יעשך ממנו פעל או הפעלות על
 התמידות וביחוד יאמר תואר לשם המורה על הנושא ועל מה שיבא עליו מארבעה סוגי
 הליכות (הביאם הרב המורה ח"א פכ"ב). ואמנם אמרתי שיהיה הכאז קנין לנושא או כח
 יעשך ממנו פועל או הפעלות על התמידות לתת ההבדל בין התואר ושם הפועל או הפעול,
 והמכלל כי ההפך אשר בין טוב וכלל ובין הסולח לכל עובי הוא כי סולח לא יקרא
 כי אם בעת פעל על הסליחה וכלל יקרא מלד הכח אשר לו על הסליחה גם בעת היותו
 בלא סולח כפעל וכן ההפך בין וגונב איש ובין אם ימלא הגנב כי לא יקרא גונב
 רק בעת היותו גונב כפעל וגנב יקרא מלד הכח אשר לו על הפועל ההוא המגונה וגם
 בעת השיכה יקרא גנב להיותו מוכן אל זה על התמידות כשידמין ועל דרך זה לכל התארים
 כשמדך נדיב כלי שזע נכל גבור לדיק אביר אדיר אמיץ חולתם משמות התוארים אשר
 באו בכתוב לאלפים, וכבר היה מנהג העברים להבדיל בין שמות התוארים ושמות הפועלים
 והפעולים בשמות להם מיוחדים לכל אחד מהמינים ונקלחם יבדילו ביניהם כשיסופו
 וד על שמות התוארים כמו חכלילי ערירי אויבתי (מיכה ז ח) שוכני, ואני קורא
 ליוד הוצאת יוד תואר אכל כל המדקדקים ישימום נוספות ואין הענין כן ומפני זה
 כתב הרמב"ע על ורלון שוכני כי לא יאמר שוכני על רגע אחד, הנה כבר הורה
 כי הווד בשוכני תורה על ההתמדה ובי שוכני הוא תואר או אולי אמר זה מלד כח
 הגזרה, וכזה אני חושב בידון שנאו במגביהי ומשפילי ומקמי ומושיבי לפי שהם כולם
 תוארי הפעלות לכבוד ית' יורה על השפע אלה הענינים מאתו ית' על ההתמדה, והאומר
 אלה הוידון והדומות להם נוספות לא הבינו הענין הזה וכבר קרה בלאון העברי לקבוצה
 אכלנו היום שלא ימלאו לכל התארים שמות מיוחדים וישתמשו בה בשמות הפועלים או
 הפועלים וזה במקומות רבים בכתוב בשמות הפועלים, עובר לבסור, הולך את חכמים,
 רוכב העמים, לעזא נפלאות, ועזה גם כן הסולח לכל עובי כי רופח לכל תחלושיכי,
 וכשמות הפועלים אדם עשוק, נדון אמה בנאך, אורידך ארור וכאלה רבים, אמנם כשילקחו
 אלה השמות מלד שהם שמות פועלים או פעולים הנה מובנם כנדל מעט שיורו עליו
 כשילקחו מלד שהם תוארים כמו שהודעתך, ולזה כתב הרמב"ע על ופרעה חולם היה
 חולם ועל ורנקה שומעת היתה שומעת לחירות כי אלה השמות לא ילקחו כלן מלד שהם
 תוארים עד שיהיה נושא המאמר ופרעה חולם ונאוה והנה עומד אכל הוא שם הפועל
 ופרעה נושא במאמר וחולם נאוה וכן ורנקה שומעת ולא ילקחו מלד היותם תוארים אכל
 מלד שהם שמות פועלים ולזה קרא בהם מלת היה אשר היא בנח על שמות הפועלים
 כי אמרנו רחוק הולך שם הפועל הנה הרמז בו שהוא עתה הולך או היה או יהיה.
 ומפני שהבנו חכמי ישראל ז"ל ההבדל הזה בין שמות הפועלים והתוארים הנה נבא שלא
 מלאו להם שמות נבדלים בכתוב הבדילו הם ביניהם בתוספת כון ויאמר גוזלן סומאן

כועסן אין הקוסדן עלמד, לא הכדילו זיניהם כי אם בתוספת נון לנד וכן מלאחיים
 כתוב ומנוקדים במשניות קדומות ועתיקות שהם אללי, וזה בתארים אשר ישמשו בשמות
 הפועלים אבל בשמות הפועלים אשרו מרחם רחמן וזה הכנה בלאן החכמים ז"ל שימו
 הנון להורות על התוארים וכבר היה זה הענין קדום ממסדרי התפלות אשרו כי אתה
 סומאן לישראל מן העולם ומוחלן לשבטי יארוון, ועם שם התואר המליה הוא סלח
 ככתוב הכה לשמות בשמות לכתוב הדבור אשרו סולחן כי מעתילה לא מלאח תאר
 והוכרחו לעשות מוחלן.

ודע שכבר יקרה בלאן עברי שהם יעשו לפעמים משמות התארים שמות העלם
 לגשמים שיארו בהם וקראו המדקקים לאלה התוארים תוארים גזורים ורלו שכבר
 יחוק כח השם התואר עד ששם עלם (ראה ההערה לעמוד 64 ורד"ק במכלול עמוד
 קנע) ויהיה אם כן לפי מה שהוכח השמות ארבעה שם דבר ויכלל שם העלם והמקרה
 ושם התאר ושם הפועל והפעול ושם הפועל והפעול ושם הפועל ושם הפועל ושם הפועל
 השמות אלל המדקקים, אבל לפי שהיה שם הפועל והפעול מורה על זמן עבר או עתיד
 וגם שהוא בלתי מוגבל מכח השם אולי שמו אותו בכלל הפועל אשר הוא החלק השלישי
 מחלקי הלאן, אבל כבר ראיתי להחכם ר' יונה שעשה משמות הפועלים והפעולים מין
 אחר משמות וכתב על המין הזה (סוף עמוד הראשון):

„ורמין הזה מהשמות מורה על העלם ועל המקרה יחד נעוד
 התחברות העלם המקרה“ ולפי זה לא יהיה אללו הדל זין שמות הפועלים
 והפעולים ושמות התאר וכן הפלח אין אשר אחרי כן „ומין שלישי מהשמות נקרא תואר“
 ולכן יראה כי הוא עמות כפל כנוסחא במפרים והראוי „והמין השלישי מן השמות
 והוא המין הזכר משמות הפועלים והפעולים וזה מחוייב שאם לא כן לא היה מין שלישי
 אבל רביעי, והנה לפי זה לא הכדיל ההדל שכרכוהו וקרא לשמות הפועלים והפעולים
 שמות התואר וקרא לאלה שמות מושגים בגזר לפי שהם נגזרים לעלמים מהמקרים
 הכתובים עליהם כאמרו קודר הלכתי הנגזר מקדרות, להוליך אל הורג כמו ועלומים כל
 הרוגיה הנגזר מהרג רב.

ואמר בסיף השער „כי שמות העלמים אינם נגזרים“ וביאר כי כוונתו
 בשמות העלמים אינם נגזרים בלבד וג' והנה שכן גלעד והמלכה וכן העור וקברות
 התאוו והגבל ואדם העיר (יהושע ג יו) ותפוח (שם יז ח).

עמוד 2, „אומר בלאן הספר הוא בלאן האם והלאן הנכחה יתיר“ כ"ל כי זה
 הוספה מהעתיקות או היה כתוב בגליון הספר לנדר מלת אומר או חזר בזה דבר.
 שם „ואם כן המקור אשר הוא עין המקרה הוא יתיר קדמונ" וג'
 הכה ר' יונה לא הכדיל זין המקור או שם הפועל וזין שם המקרה, והחכם האשדי שם
 מסך מנדיל זיניהם וז"ל בפ"י, שם המקרה באינוע אל עלמותו לנד אין ראוי שיקרא שם
 הפועל ולא מקור ולא ילקחו ממנו תכונת החולף והעמיד ולכבוד זה אומר כי עם
 שהמקרים הם עניינים לעלמים ולא ימלאו זולתם הכה השכל אשר מדרכו לפרק המורכבות
 ולהפשיט חלקיהם ולזיירם כפי אמתתם יזייר המקרה וישכילהו בנחיתת עלמותו לנד מופשט
 מנאחו עם היותו בלתי מופשט ממנו במליחות וכמו שיעשה בעלמים עלמם אשר יכתיב
 לזרותיהם מופשטות עם היותם בלתי מופשטים במליחות ומכני זה יזייר במקרה אני
 עניינים כי ישכילהו בעלמותו מלך שהוא עלמותו או ישכילהו מלך מליחותו בנוסח רלוני
 קבלת העלם המקרה ההוא והתנועה והדריכה אליו ועוד נעלמו ענין הכתפעות וההכדל
 זיניהם בנחיות כי בנחיתת הפועל יקרא פעל ובנחיתת המתפעל יקרא התפעלת, ויקרא
 פעל בלאן הענין הזה באינוע באופן שידע מטמו זמן מליחותו עובר היה או עתיד,
 ובאינוע מטמו הענין הזה רלוני קבלת העלם המקרה ההוא והתנועה והדריכה לנד זולת
 שירה על זמן מוגבל עבר או עתיד יקרא או שם הפועל או מקור עם שהוא בלתי מופשט
 מנאחו אבל שהוא בלתי ידוע מהכס; והמשל בזה כי הלובן והאחרות מקרים מוכנים בעלמותם
 לא לזייר בהם קבלת העלם אותם, אמנם ההמלכן וההשחר אשר הם שמות הפועלים או
 מקורות כבר יורו על קבלת העלם המקרים ההם בזולת הגבלת הזמן וטפני שהוא בלתי
 אפשר שחשי קבלת העלם המקרה בזמן עבר או עתיד אשר נקרא הפועל בלאן אם לא
 אחר שחשי ותזייר ענין קבלת העלם המקרה לנד לפי שנחיתת הזמן בעבר או נעמיד

הוא ענין נוסף על ענין קבלת העלם המקרה הכה מפני זה נקרא מה שזורה על זה מקור או שם הפעל כי הם שרש והתחלה להבנת הפעל ומליחותו ובחלו הוא המקור והענין אשר עמו יתלחו הפעלים עוברים או עתידים עם שמות הפועלים והפעולים. — וחלוי לקרר הגנת ההבדל ביניהם קרא ר' יונה וגם ר' יהודה שם המקרה שם הפעל בפעל אשר ושמר כמו שכתב וכן בכל מה שדמה להם כי רחוק הוא שנאמר שגעלם מהם ההבדל בין שם המקרה ושם הפעל עם שלמותם נחכמת הלשון. — ובס' הגהה קרא ר' יונה המקורות הסבוכים כי כמו שהתנועה הסבוכית קודמת על שאר התנועות ובהן להן בן המקור קודם על הפעלים וסבה להם, או להיותו סובב בשמו הלשון על היחיד והרבים ועל הנמצא ועל שאינו נמצא או להיותו על הפעלים פעמים יבא לפניהם בשמו ופעמים אחרים.

לשער ב. הכה ר' יונה וכל המדקדקים הסכימו על היות מולאי הדבור חמשה ועל זה השיג האפדי וז"ל: בזה מקום הפלא איך שגו בזה כולם והכמיחו העושה ביחסם לחיך מולא לאותיות כי אם היו המוכן חללם מהיך השמח העליון מהפה הנה שגו בזה כי אין לחיך כפי המוכן הזה תנועה כלל בדבור ומכאן ביחוד לאותיות מה, כי היך כפי המוכן בזה מחובר בלחי העליון אשר הוא בלתי מתנועע בכל מי תנועה חלקית אם לא נתנועה הראש; וכבר סיפר בפלא מן התמסאח (crocodile) שיניע לחיך העליון. ואחשוב שזאת הסבה ראוי בוצף להקרא אותיות השפה לא השפתים כי השפה העליונה בלתי מתנועע בקולות בוצף וכבר קוראים בן והגיעו אל האמת במקרה עכ"ל. ודעתו כי בשפת גיבך מלוחיות הלשון כמו דעלכת אבל תנועה הלשון גיבך היא תנועה קלה אל הגובה לחד השמח העליון מהפה ותנועה דעלכת היא אל הארך בלשון והגובה ותנועה הלשון דעלכת נראית יותר מעגיבך. אכן האמת בכל זה כי הלשון היא עיקר כלי הדבור ולכן יקרא הדבור לשון ומי שאין לו לשון לא יכול לדבר ומי שאין לשונו מתפשטת או מודבק אף מקלת במלקוח יהיה כבד פה ועל שפמים; והחלוקות הנהיה אשר המליאן בעל הספר ילירה בענין זה הטעם כמו שאמר הבלטאי במקנה אחרים כי בכל האותיות הלשון תבטא נס בחכמה חלקיה או האויר אשר תדמה בתנועתה נאכרים הנזכרים ולכן מפני שהלשון תחבט בחיך במולא אותיות גיבך נקראו אותיות החיך וכן נבולס לא שיתנועעו אלה האיברים כולם בעת הדבור מה שנטעם לחיך.

שם עמוד 6. „ויש שימלא ששן (באף קף) ולא ימלא צש ויש שימלא דע ולא ימלא עח ויש שימלא טד ולא ימלא דט" שם טד נמצא נס' מידות „וימלא טרי מן הכפון" (פ"ח מ"ג ועוד שם, אכן לא מלאתי דע וז"ל דע הנמצא בטעוה כללו וזולתו) ובמחברת מלחם ענה דע וטר בין האותיות אשר לא נקבצים ולא נחברים יחד במלה, וכל דברים אלה נלקחים מפי' רס"ג לט"י פ"ד ה"ג וז"ל „כי חוצף המלות מן הכ"ב אותיות לא יהא שמוסם וזרוסם ברוב המלות אלא אות עם אות שאינו מחלקו ולא יתועדו אחי אותיות מחלק אחד אלא באקראי כי"ד כי לא ימלא בלשון זס ולא זל ולא זכ ולא חק ולא קג ולא כיואל בזה יעודים במלה."

לשער ד. עמוד 19 שורה כ"ח נסגרו בעשות המלות „ומאשר נקבלו שתי מלות הטעם" ואם לא יהיה להתחלה התכלה וז"ל כי מקודם אשר מלאך נקבלו שתי מלות הטעם והיא להתחלה והיא תכלה ואח"כ אשר ומאשר נקבלו וז"ל אף אם לא יהיה להתחלה וז'.

סוף אות למד „ותהיה הלמד במקום אחר כך וכך נכמו אמרו אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו (ויקרא יג ז) כלומר אחר עהרתו" אמר האפדי אין הענין בן אבל הוא למד התכלית, וזה שכתבו אשר אדם כי יהיה וז' והוא אל הכהן — ואלהו הכהן ועמא אמו, ואם נהרת לבנה היא וז' וטהרתאם להסגיר אותו שבעה ושבעה והוא נראה לו פעמים אל הכהן ובשנייה אם לא פשה הגעג הוא מעהר אותו וכמו שאמר הכתוב וטהרו הכהן מספחת היא כי המספחת זס לנגע טהור, והכה אות בלחיה האמת הימה לתכלית שיטהרנו וזהו אשר אחרי הראתו אל הכהן לטהרתו, ואם לאמר שהפיון כזה יהיה אחר הטהרה אין לך שכבר אשר וטהרו הכהן וז' וכנס בגדיו וטהר וז' אחר זה ואם פשה מפשה וז' אבל מפני שנהיה פעמים אל הכהן שלא יובן אחרי הראתו מראה ראשונה לזה אשר לטהרתו ויראה טהרה

השנית שתכליתה היתה הטערה וכמו שאמר וטערו הכהן וגו' וכל זה אמנם אם יוכן
הכפזין הנה אחר הטערה כמו שהוא נראה שהוא דעת החכמים ז"ל, ויהיה לפי זה אמרו
ונראה שנית אל הכהן מאמר מחוייב. ואשר יראה לי כפי הפשט שהכפזין הזה לא יכוון
בו הכתוב שיהיה אחר שטערו הכהן ואמרו ונראה שנית אל הכהן חינו מאמר מחוייב
אבל הוא נקצר עם אמרו אחרי הרשותו אל הכהן לטערתו ונראה שגורמה והיה
זה שגורמה שנית אל הכהן ובאור זה כי אחרי שהאמר שנית אמר וראה הכהן את
הנגע ביום השני שנית ונראה זו כבר אפשר שפצה הנגע ואפשר שלא פצה ונתן הדין
ראשונה אם לא פצה והוא אמרו וטערו הכהן, ואשר נתן הדין אם פצה נראה זו ועמד
בי אם פצה תפסה אחרי הראתו אל הכהן הרפיה ראשונה שבימה לטערתו ואחר שגורמה
שנית אל הכהן והיא רפיה זו שכתב עליה וראה אתו הכהן ביום השני שנית שגורמה
כשיהיה בן וראה הכהן והנה פצחה וגו' ואמנם קרא הרפיה הראשונה אחר הפצה ראשון
שהיא לטערתו מפני שלא פצה בה הנגע והיא דרך לטערה ואשר הביאני אל זה כי לפי
הבאור הראשון היה ראוי שיאמר ונראה שליטת אל הכהן ולפי דרך הכתוב שקרא הרפיה
שאתר הסגר שנית רפיה זו שליטת היא וחולי קרא כל מה שהיה מענין הראשון עד
הטערה ענין אחד ותשכ כל הרפיות כולן אשר היו ראשונה לאחד כי הכל היה ענין אחד
אשר תכליתו הטערה והרפיה הזאת היא שנית לכל מה שנעשה ראשונה.

„ותהיה בענין כמו על כמו ונביאו בן יהוידע והכרתי והפלתי
(ע"כ ח ית) על הכרתי" והחכם האפדי רצה לתמוך את ר"י ומתפש כפח השגנה
והטעוה וז"ל „אמר כי משמעה שהיא מקום על כמו ונביאו בן יהוידע והכרתי והפלתי
ופסוק הוא במלכים (א א לת) והעטרו לפי שגורמה בשמאל ונביאו בן יהוידע על הכרתי
והפלתי (ב בל כג) וזממה נכונים כי אם בשמאל יספר כי נביאו היה שר על הכרתי
והפלתי ואדורים על המס וזולתם משי דוד אבל במלכים יספר כי לדוק הכהן ונתן
הנביא ונביאו וכן הכרתי והפלתי הרבינו את שלמה ויהיה א"כ וזו והכרתי לטעוף" ע"כ.
והנה החכם המשיג שכת את הפסוק אשר ליינתי בשמאל ח יח וזם כתוב והכרתי
והפלתי וחולי כיון ר"י והואו במקום על כמו שכתוב בדה"ט יח יז וז"כ בל כג ונביאו —
על הכרתי והפלתי.

שם אורו עמוד 21. „ויהיה ענינה הדיה כך וכך כמו הלל ארחץ
בהם וטערת" אמר האפדי ואין לורך אבל היא עוטפת והיה מאמרו על דרך התמה
והיא כהיו והאריך תיראו, והנביאים הלעולם יחיו, ותרכיב לקח וחי, והיא כבולס עוטפת
והמונן מהכתובים ההם יודע מהמקום שהם בו ועליונות הדבור אשר פי אפשר להעלותו
על פסר ואין כח ביו להעמידנו על זה כי גם בזולת היוו אפשר שיובנו על האופן
הזה כמו אם חבי לא ינין הוות, כזל יקיעון מליך, הנה יסרת רבים.

שם „ותהיה בענין כמו עם בכמו אמרו כי היה ארוץ האלהים
וכני ישראל, לא אובל חוץ ועלרה, ויוסף היה במלכים" וראוי שגורמה כי אין
זה שגורמה מיוחד אבל זה לוי מכת העטיפה כי בכמה מלת עם, כי בשתאמר זה וזה
כאלו תאמר זה עם זה שהעטיפה תחייב זה וכל ויו עוטפת שכתב על השמות מובל
לכהן על זה הדרך כי שגורמה לוי כמו שגורמה עם לוי.

„ותהיה בענין כמו הפא אלל הערב" וענינה קרוב מפסיס עמו מזה השמוע
הראשון והוא עה אשמו אתו תמיד כפרוה כפא רפה בלשון ישמעאל ר"ל הפא הכחה
בתחלת המלים לפי שהפא לעולם רפויה אלל הערבים. ואמר ר"י „כי ענינה קרוב
לאז" ואין מן הכרח בכל ההקשות אשר הביא על זה להוליא הוויין הפלה שבר
מכלל השעוף גם בקתם פי אפשר שיובנו על דרך זה, וזה כי תיבת אז תורה
בלשון העברי על המעה מהאמן העובר או העמיד או על חלק מוגבל מהאמן הלקוח
ממם כמו אז אמרת, אז אמר שלמה, וכן אז חלנו, בעבר, אז בעמיד אז תלית את
דרכיך ואז תשכיל, ולמה שזורה על החלק המוגבל מהאמן הבהו יקצר ברוב עם העמידים
אז ישר, אז יננה, כי העמיד כבר ילקח ממקום הזמן הבהו המוגבל כמו ומשם יקח אז
האכל ונראה על מן לטערה וקרא לו וזולתם; הנה אם כן אמרו שזר אז כבש אז עו
כי יולד ויהי שגורמה ימים וגו' פי אפשר שיפורש כמו שאמר ר"י „אז יהיה עם אמו
שגורמה ימים" כי אז יאמר לזמן הלידה וזה בלתי אפשר, כי בזמן הלידה לא יהיה שגורמה

ישים תחת חטו, והיה יותר ראוי לפי דעתו שיהיה הווי מקום אחר; וכן אמרו כי יהיה
לחם בן סורר — ותפשו בו חין הרלון כמו שאמר „ואז יתפארוהו“ אבל הרלון בו
איתפשו בו בארילו, והעטוף הזה הוא להכרח כי אם לא ירלו אצלו ואמו לתפשו לא
יענש בדין סורר ומוור, ויראה כי הוא חשב זה מלות עשה וטענה; וכן אמרו וכי יעוף
אחיך — והחוקת בו, חין הרלון בו אז לבד אבל אז ונכל זמן אחר מוט ירו, וכן אמרו
בלר לך ומלאך — ושנה עד ה' אלהיך חין הרלון בו אז תשוב כי לא יקאר עם
אמרו אמרו כי אל רחום ה' אלהיך וג' אבל הוא עתף למה שאמר כי תדרשנו וג' ולפי
שכנר הנעיחם שימלאהו וכמו שאמר ומלאת כי תדרשנו ועתף לאמרו כי תדרשנו ושנת
עד ה' אלהיך כי אם ידרשנו ולא יאנו לא ימלאהו והכל נמשך עד אחרו ושענת
בקולו ויהיה אמרו כי אל רחום נתינת סנה למה שבניחם שימלאהו; וכן באר ההקצות
אשר הביא חם תשיב העיון בהם מכיר שהם לעתף ויותר תטה הדעת להיותם מקום אחר
לפי דרכו מציחיו מקום אז, וכשיבנו מקום אחר לא ילאו מהעטיפה כי בחלק ביותר
גדול מהווי העוטפות הכחות על הפעלים יבא נכח העטיפה עיני אחר והמשל כי
באמרו ותמנה ותדלכה ותמלאכה הרלון בו כי אחר שבאו דלו ואחר שדלו מלאו וכן
ויבא ידו בחיקו ויוליפה אחר שהביאה הוליה, וכן ויחבל וישת ויקם וילך ויבא אחר
שחבל אה וכן לכולם הזה יונן עמדור הפעלים ואין עמדור לשים בו אחר אזה
נכח העטיפה ומדור או נכח המדור לבד. וכן במה שאמר המאמר כי שימוז הואו הוא
במקום אם ולתנאי ותשובת התנאי בכל ההקצות האלה אמר הפסדי שהואו הים
לעטוף או להפוך.

שם עמוד 22 ותהיה כמו קודם כך כמו ותבואת הכרם ואני עמיר
לכבר זה בפי הכר שים" וז"ל גם „כן תקדש המלאה, פן יגיע עת הולאת מעשר
מה שנגמר מהרע קודם תבואת הכרם ויענע זה נעבור שהוא נחלה בכרם שלא נגמרה
תבואתו ולא נלמה“ וזה הפרוש הביא גם הפרוץ שרז קדש נלשונו המגומנס. ובנחת
כמו שפי' מנחם בן סרוק (105), „לפי שלא תנא תבואתם יחד בזמן אחד ונעוד שלא
השילו אצלכותיה ענינים ימנע מלהניף חרמז הקמה ואלותה מגל שלא תשיחית הכרם
ואם נא הקולר לעמוד הקמה עד געת עת קיץ לנעבור יקומן שיהם גם זאת לא יהיה
נינוז קלה תמננה וכמלאו שיהם נשחיתים ולא נכין להשחית עץ מחבל ולחטל עץ פרי,
ומכלעדי אלה נמלא הכרם נלי בכורים ומכלי מעשר מעושר ומלאה הקמה נלי מלילות
כרמל וכלי חלק כהן ולוי על כי ראשית התבואה חוללה נרוע ענין“. והבסס האפדי לא
היין כונת ר"י ולזה כתב על ר"י „והפלא ממנו לפרוש זה כי איך יאמר הכתוב לא
חורע כרשך כלום ויתן הסנה פן תקדש המלאה חורע קודם תבואת הכרם ואם חורע
חורע בכרם נגמר ונשלים קודם הענינים מי ימניעו מהקלירה והדישה וזולת זה עפני
איחור תבואת הכרם ואיך יעבד זה נתינת המעשר עד שיתן זה סנה למניעת הכלאים“?
ונחמת הטיב מנחם בן סרוק — אשר פרושו על תקדש מעגרות קודש נראה לאפדי
והביא דבריו — באשר נתן הסנה למניעת קלירת הקמה „על כי הכלאים יאחרו ויסב
קני הקמה ונמלאו העמרים כסככים ונחזים נכלנים ונחנקים חולזים“ ומלילה אמרו
היא נדברי ר' יונה ואין מקום נזה להאגת האפדי, ונלי ספק לא היה המאמר הוא נכ"י
המחברת אשר ניד האפדי, ונחמת לא נמלא בכל ההעתיקות כמו שהעיר על זה המוליח
לאור מחברת מנחם.

שם „ותהיה הווי נענין כמו אחר שהיה כך באמרו וישא אהרן את
ידו על העם ויברכם וירד מעשות החטאת וג' כמו שאמרו רז"ל באמרו
ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הולאה — וליערה עקמי עבודה מי
כתב לעשות מעשות כתיב" וכן פי' הראב"ע וירד וברך ירד וכן כוונת התלמוד
דלמד ברכת כהנים אחר הולאה דכתיב וישא — ויברכם וירד מעשות החטאת העולה
והשלמים ור"ל דהנכרה היתה אחר שירד מעשות החטאת והשלמים, דלענין מה כתוב
וירד וג' אלה להודיע דהנכרה כימה אחר שירד וקם סלקת ואולי לימא קודם עבודה דהנכרה
כימה קודם שמתחיל לעבוד ואח"כ ירד לעבוד עבודתו כפאט דקרא, ונחמת הווי בירד
לעטוף? והיזי דלי אפשר לומר כן דמי כתיב וירד לעשות דלו הווי מעטע נחמת דהנכרה
כימה קודם שירד דלענין מה כתוב מעשה דנכרה קודם מעשה עבודה, אלא מעשות

כתיב, ומעשה עבודה היתה נגמרת בכר וקאמר וירד וכבר ירד להודיע להכרזה היתה
לאחר שירד. ונת'כ' נבוכימלח' דמילוחים דרש היתורח' דוירד מעשה וגו' נאופן אחר דמאכנסה
מקרבנותיו ירד לו נאמחה. והתבס' האפדי אחר זה דרכו לתת לכל תחת מאותיות הנוספות
רק שמו אחד מן גוף בזה לתת להיוו' השמו כגו' אחר שהיה כן ואמר כי במקום
הקריב אהרן קרבנותיו ונתרצה בעבודתו אם כןך את העם ואחר כדכתו ירד והיו לעשוף.
אכל הכריתח' למגילה מטייע לר' יונה כעו שפרשתי וזאת הגת האפדי על זה מה אמר
„ואם היה המונן אכל רז'ל בתמרו וירד אחר שירד איך הקשה ולימרה מקמי עבודה, אכל
לפי שהכרזה היתה קודם הירידה תבס' התקשה שאין אם הכרע אם היתה קודם עבודה
או אחרים ולזה הקשה ולימרה מקמי עבודה וכיבס' מי כתיב לעשות מעשות כתיב כלאה
כי דעתו אם היה כתוב אם לעשות שיהיה זה מחייב שמהיה הנכרה קודמת לעבודה,
ואם יהיה פרוש וירד אחר שירד כמו שהבינו ר' יונה הנכ' גם כתיב אם לעשות לא
יחייב זה שמהיה הנכרה קודמת לעבודה“ וכל זה אינו ככון כי אם היה כתוב לעשות אין
אום הכרח לפרש וירד לעשות וכבר ירד דהנה הכתוב היה או מפסר דקך עבודה איך
שניה זה אחר זה, נכרה ואח'כ' עבודה, עש'כ' כמה דכתוב עשות אז כל הפסוק דוירד
יותר דעבודה בכר היתה נגמרת קודם הכרזה ומפני זה נכבכר לפרש דכתיב וירד להודיע
דהכרזה היתה לאחר שירד. וכן אמרו בירושלמי פ"ד דתענית, „ויש' אהרן — ויבכרם וירד
וגו' המקרא הזה מאורם הוא והלל לא לריך לומר אלא וירד מעשות החטאת וגו' ואחר'
ויש' אהרן את ידיו“ וקל' דריש זה לכתיבת כמים בעוסף ללמד שלא נשא כפיו אלא כשכל
השלים קרבנותיו וירד מעשות החטאת והשלמים, ועל זה נראה דגם הירושלמי ס"ל
דהכרזה היתה לאחר שירד כמו שפי' ר' יונה.

וכהה על שמוס' היוו במקום או אחר האפדי, „ולפי שהשמוס' המיוחד ליוו היא העטיפה
כמו שהוכח עמוס' תיבת או בחילוף זה יקשה כעניי' מחד לעשות מטויו העוטפת או
המחלקת, על כן אני חומר שהיא עוטפת ככל חותן כתובים אבר שהיה מקום או.
והנה מקלל אביו וחמו העטוף לא יאב לאביו אבר עד שלא יענש עד קללו שיהיה אכל
שן העטוף מקלל והוא בחילו' אחר ומקלל אביו ומקלל חמו והם שני דבורים לא דבור
אחד והוא הקצור ועטיפת נוא' המאמר עם נוא' מתחלף לנא' הראשון וזה לא יחייב
חבורם יחד ואמרי נוא' ונוא' הוא בהעברה לפי שהמאמר הוא והדומים לו אינם מאמרים
פופקים, וכן יולך ויעבור אלהים אחרים וישתחו להם ולשמו' וגו' אין הרגון או לשמו'
אכל העטף וב' לוישתחו וילך והם שני דבורים גם כן, וכן וגונב איז ומכרו וגמלא בירו
אין הרגון בו או נמלא בירו אכל העטף וב' לגונב איז ומכרו וגונב איז ונמלא בירו,
ואולי היוו הזאת עוטפת כפי המונן הכללי, כי משפטי המלוה הזאת שאינו חייב במכירתו
לבד אם לא נאמחה בו הגונב וכן נה' לפסוק הרב גונב תלמידו ולזה אמר וממלא בירו
פרע לזה שהוא מכרו בירו. ומפני שהנין בעל העעמים הווי' האלה עוטפות ואבס' שלא
תובן העטיפה עם התיבה הסמוכה להם ויגזור חבורם יחד לזה תקן זה דעעמים ואם
תב'ר בתיבת אביו. ובתיבת ומכרו להורות על ההפסק ושהעטף נכלל מונן על הדרך
שהתנדר וכן עשה במאמר ומקלל אביו וחמו, ואילו היתה היוו מקום או לא היה לריך לזה
אם לא שיאמרו עשה זה לבאר שהא' מקום או או לפי ששמוס' הזה מעט, וכן אמרו
תנור וכירים יתן אין הרגון בו או אכל תנור יתן אם יאפה בו וכירים אם נבלו בהם
ולא הוסי' כדכתיבם הכדל דעעם כי זה כבר יובן דזולתו להתחלף התשמיש בהם אזה לאפיה
וזה לבשול. אמנם מה שאמר אלו הכר והביאו עלי זית ועלה עץ שמו' וגו' שהרגון ככל
חלה הווי' או הוא ענין מבוחר הבעול (והנה מה שאמר „מבוחר הבעול“ כונתו לפי
דרש' חז"ל בסוכה יא, אכל הדרש' תדרש' ופשט' דקרא' כפי' ר' יונה כי היוו במקום או
ובן פי' הראש'ע). ודע כי הגת ההכרל בין העטיפה הגזרת חבור נבוא' והימים יחד
והכלתי גזרת זה כבדה וכמעט' שהיא נמנעת מן הכתוב ועל ככתבו אנו לריכין בזה לקבלה
והדוקים אין להם מנוס' מזה כי מי יבאנו לדעת מלך השקירה כי אמרו וזר וזיל
לשלמים ועגל וככה כני זה, ספירי וקשקשת, אופיעים ואופיעים תתן לך, שמהיה העטיפה
בכל אלה הווי' מחבתה וגזרת שיהיו יחד ובאמרו מקלל אביו וחמו ומכרו אביו וחמו, ולא
יבא עטויו ומחבת, תתן זונה ומחיר כלב, לא תזבח אור וז' אשר יהיה בו מוס' שיהיה
העטף בווי' האלה לנא' המאמרים וכלתי גזר החבור. והק' רואה כי שערי התקירה

יריעת זה מצד הלשון מעולים כפינו ויחייב שידע זה מצד הקבלה האמתית, ואולי להעלים
 הענין הזה וקושי הגשתו אמרו ר"ל אין לוקין על לאו שכללות, כי אמרו ולאם
 וקלי וכרמל לא תחבלו, אל תחבלו ממנו כל וכל מנובל חי חפצר שידע מצד הכתוב
 אם ירכה בו חכורם יחד אם לא, והוא מין אחד מן לאו שכללות, ולפי שהיה זה ידוע
 בקבלה ואולי נחמד מה"ג מדות ואין עונשין מן הדין לכן אמרו אין לוקין על לאו שכללות
 והנה האלף לאומרים שהיו בזמקלל אביו ואמו והדעות לה מקום או מה נשיב למי
 שיתעקש ויאמר שבוכה הכתוב שהמקלל אביו או אמו יומת ר"ל האחד מהן לכד לא שניסם
 אם היו שנים שזה קלל אביו זה קלל אמו, כי שער הכתוב לפי דעת האומר שאביו
 מקום או מקלל אביו או מקלל אמו יומת ונעורר לעקשותם אמרו יומת לא יומתו" (ועל
 הפתי והעקש כזה חומר ונעקש דרכים יכול נחת).

ועל מה שאמר ר' יונה ותהיה דחוקה בתחלת המלה לבדלתי עטף והניח
 מזה המין עבר ארץ ואני מאז ועתה ואני ענדך, מת וקדש וכנא, ואחרים מלמד אלה,
 ומטביעים עמו כזה כל המפרשים והמגדלים, אמר החכם האפדי, "יעים רבים הייתי
 מהדעת הזה עם היות קשה עלי לומר זה ללא ענין ואהבתיים והמדברים ברוח הקודש
 יתנו מקום העטוף הנכמת ויין באלה כי נהיות השמוע המיוחד ליו העיפה וזה נכתוב
 לאלפים הנה כביולא באלה הוין המעדת רגל, ולכן הפלגתי על זה החקירה והאפש נברות
 החריכות בספרי החכמים שכתבו במקרא ומלאתי מנחם בן סרוק שהיה גדול בספרות
 מן הקודמים, כתב בתשובותיו על דונא בן לברט כי חשב הוין כלם נוספות
 בתחלת המלים ללא ענין על דרך האמת ועם העיון הטוב אינן נוספות אבל לכוין טעם
 בענין. (ראה דבריו הכדפסים, בעתברת מנחם עמוד 76). — וכן אמר הספדי בלות
 מ: „ודע כי מה שאמרנו המדקקים בתוספות האותיות יוכן על שי פנים אם תוספות
 על אות סגורה והאזן כעם מספר מספר מרמה מרמה וזולתם ולא יכונו בתוספות
 הזאת שהיה ללא ענין, כי מרמה בלא מס יהיה רמה ומרמה יהיה זמה ואין ספק
 שיחכם מונכס וכן בבל מה שיעשה לזה מהאותיות הנוספות על האותיות השרשיות ולקין
 כמה שהניחו מה, והפנים השניים מהתוספת הוא אשר ייחוו בכתוב במקומות רבות אותיות
 נוספות ללא ענין ואין ראוי להשיג במאמר זה וחלילה מתת ספרי האלהים אשר בא
 בס מהדקדק, זה שאלה כל מה לספרו, עומדים בהעברה ונתוספות אותיות בלתי מכוונות
 וללא ענין. וכבר בלו מזה המדקדקים אל טעות והויה נכנת קלת מאמר ספרי הקדש,
 ונעזר לסברתו זאת היות ר' יונה בכלל המעין הנוספות מס מערס שם חכן ומס לא
 יהיה מס עוד עול ימים וג' (עמוד 26) ובכולם טעה אם חתין מה שחמיר משמוע
 כעם. ודעת הספדי על עם מאמר שגמה לחמו אשר היה נוספת לר"י, שהיא עם סקנין
 ור"ל טעה שהוא קיין לאשר והוא ארלו וגבולו הלחם היוולא ממנו שגמה, ומס לא אלתי
 מצועה אחרין היא במקום בעבור כמו שאגתי מנהגות בני, בעבור נהמת בני, ומס
 לא נכרית מהבמה כעם מנשיקות פיהו להורות על החלק או החלקים מהכלל, ועם
 מאל ארץ היא עםם השכה להורות על סנה הפועלת כמו מה' יאל הדבר. וכן אמר
 הספדי על כפי הנוספות כי הן כולן לשמוע והנאתי דבריו לקמן.

אות עם עמוד 25. „והיתה נכנה והכניסונו הנפעל על סנה רעה" לקמן עמוד 95.
 עמוד 26. „ויש שיסיתרו אחריה בין — שמן שזן שחברך כלומר
 ענין חכריך, מנשים באהל, מנין נשים" אמר הספדי ואין כורך חכל ממין
 החלה תעמדה מעמד יותר.

אות יוד עמוד 27. כבר הנאתי לעלה (240) דעת הספדי על שמוע היוד בסוף
 העלות כמו עקשי המנביה אשר שמוען להורות על החלשים ואיננו נוספות כדעת ר"י
 ואשר המדקדקים. ועל מה שאמר ר"י על לא חנה יבמי. השיג עליו הספדי ואמר והנה
 אהא מלא' כ' לחתי, וכן הנה דברי בראש"ע אשר הנאתי בהערה, ומדברי ר"י בסוף שער
 יז עמוד 118 נראה כי המחדר לא אהא הספוק הזה.

אות כף עמוד 29. בשמוע הכף נטה האחד ברוח אפני השמימה מן ר' יונה ועל
 הכף אשר אמר ר"י שהיא לקרוב כמו ויהי כמשיב ידו אמר הספדי שתעמד מלה זמן וכן
 כעשאל חלשים בזמן של חלשים או השתלש סדשים וכן הניוהו ח"ל באמרים רובו של
 ראשון ורובו אל אחרון. ואמלעי שלם, והכף בשלש אלפי איש היה כף כדמיון לאפדי, לפי

אלה נמנו הכהנים על דבר העגל אשר זהו כדמיון שלש אלפי איש, ועל כפי הכוספות
 בתחלת המלות לכלי טעם כמו ולחדש לא טעם עור כנגדו והקדומים לחלה אשר,, ולפי
 שלא ידעו בכפין החלה ענין הוא וזולתו מהמדקקים כמתכנסו עור כנגדו לחומר אין להם ענין
 והמכוון בכפין החלה יתבאר מהשמושים הקדומים לה כי אשרו עור כנגדו הכף היא לדמיון
 וזה וכי נגדו המכוון ממנו לפניו כמו נגד ה' לפני ה' וחלו אשר עור נגדו יראה שיהיה
 המכוון לפניו לכך חבל האזה תמיד לפניו ואחריו ראוי שיהיה לעור ולכוויל לאיש נשמו
 בהכנת מאלכיו וטעמיו והלגעת טעמו וזולת זה מלכרי תקון הכית כמו שכ' בפ' אשת חיל,
 לזה אשר שמהם לו עור כאלו היא נגדו ולפניו תמיד, והאדם מלא ככר כנעלי חיים
 עור נגדו שכבר טעמו אותו קתם בהיותו עליהם מלפניו, חבל בזולת זה לא ישיג טעם
 עור ולזה לא נמלא בהם עור כנגדו ר"ל שיעזרוהו תמיד כאלו הם לפניו. וכן כנגדו
 ימלא מלפני השליט, אשר יש רעה רייתי והוא אומר כמתעיה האם יש רעה מתח השמש
 תדמה לשגגה ימלא מלפני השליט, וזה כי השליט והוא המלך אין ראוי שיגנה דברד ולזה
 לזה על קריאת ספר התורה תמיד ויהיה עמו וג' וכבר אמרו כנגדו כזאת שגת תלמוד
 עולה וזון ולזה הפלג נגותה ברעמה. ואפשר שנאמר, והוא היומר כנון, אזה הפסקו
 נקצר כאל אשרו ואמר כי יש רעה בזה מתח השמש וידמה שהיא שגגה ימלא מתח השליט
 והמנהיג זה העולם התחמון, והיא כי נתן הסכלות בתכלית המעלה והרוממות והעשירים
 ירדו מעטלמם וישנו בשפל, ואפשר שירצה בעשירים שלמי המדע והשכל מקביל לתמרו
 ,,נתן השכל", וזמנם אשר שהיא מדמה לשגגה לפי שאינה שגגה על דרך האמת, כי אין
 דברד מזה שיעשהו השליט ההוא מקרה ושגגה. וכך בדברים האלה (בראשית לע יז)
 לפי שלא ספרה לו דבריו בלא תוספות ותפרון חבל מכוון דבריו והעוליים מהם ולזה
 אמרה בדברים האלה ככף הדמיון. וכבר הבינו חז"ל ככף הדמיון חבל [לא] על דרך
 זו. וכך ותקדשה אתי כאלה, כי מאלו המקרים שקרו לו והדומים להם ימייב המנעו
 מאחילת התענות. וכך באשר יאלו הרדפים היא כף הזמן, וכדוי לחמי אשר איוב
 שהדברים שאלה נשנו נפשו ננריאותו דומים לנגעו נשרו עמה. וכך כעטע וגרים זה
 היא הדמיון לא יאמר שהיו מעט חבל דומים למעט."

אוח חו עמוד 31, "תרגלתי לאפריס משפטו הרגלתי" ואמר האפדי: ,,לפי שלא
 נמלא זולתו לולי הסכמות המדקקים הייתי אומר שהוא מרעב וגזרתו נעלמת למיעוט
 המלכא", וכן דוכ (עמוד 96) אשר כי הוא מן הפעלים הניעיים.

אוח ב עמוד 32, אשר ר"י הכית במקום ען ונית באשרי כי אשרוי ננות מן
 המין הזה כלומר מרוב אשרי, ודעת האפדי כי הכית מקום בעבור. ואמר עוד ומשמע
 הכית לדעת ר"י שהוא מקום ההודעה והניא מהם כשמתת בקליר, כי היום יקדש בכלי,
 ואין לורך לשמוס הזה כי בית בקליר היא בית הזמנ והמו ככשמתת מקום ההא וכבר
 באו דמות לה; ונבית כי היום יקדש בכלי כמתנש בי הכית בית הכלי (ולבאר הענין
 האריך האפד ונאוריו הם דברי רש"י), ונית רבות בשנים היא בית הזמן ונית לראותם
 בדרך בית המקום, ויהי דבר הזה לחשמת בית ירענס הכית במקום בעבור ושיעורו
 ויהי דברד הזה תחלת לירענס. ומשמעה לדעת ר"י שהיא במקום על, ואין לורך לשמוס
 הזה כי הכית הנהמה אשר אני רוכב זה הכית בית המקום או הכלי, ונית נפנס יכפר
 בעבור הנפש ונעוט נשים בית הכלי, וכן אשר ההקדוש אשר הכית ר"י על שמוס
 הכית לעור היא לאפדי בית הכלי, ועל שמוס הכית להרות על הדבך אין להכית
 רחיה מן ומדבק נפשו בדיכה, ורוח ה' דבר די כי מה שיאמר על מה שאינו גשם הוא
 מושאל ולקוח בהעברה ואפשר כי שמוס אחד מהשמושים הקדומים על דרך ההשאלה,
 וכבר אמרו החוקרים על ויש המלכך הדובר די כי הכית ככית מקום מלך ההשאלה ולזה
 אשר הדובר די, רוח ה' דבר די, תחלת דבר ה' כהושע, ולא אשר הדובר לי ולא להושע
 כי הדבוק עס ככפרד להתאחדו עמו צעת הדבוק יהיה כאלו הוא מקום אליו. ועל בית
 בראשית אשר ר"י שהיא נוספת ללח ענין וכן הכית הראשונה בשם כמנינו ואמר האפדי
 ,,הורה שכן טעם נעשה בראשית" ודעתו בהרר בעורה ח"כ פ"ל שהיא בית הכלי, וכן
 לדעתו שמוס הכית במחוקק במשענתם איננו כויו העושפת רק בית הכלי או במקום עס.
 ועל שמוס הכית שהיא לשבועה לדעת ר"י (עמוד 34) שג הראשונה על מה שחש
 די הוא אשר זאת טויו ושיי ה' ולא אשר זה כי אם על הכית כאל שדי המושפת עלמה

לפי ה' חללו אמר באל שדי ובזס ה' ר"ל נשבע לו באל שדי ובזס ה' כי לא נודע
גם כ"כ האפדי (וכן הערותי בהערה ג' וראה לקמן עמוד 217) והסוף ואמר: ובאמת
נמלא במקרא השכינה נקשרת עם בית, כי נשבעתי, נשבע ה' נקדשו חבל נבולס יקדם
לבן שבעה לא שתייה הבית טורה על השבעה כמו שחשב ר"י.

עמוד 42. בהערה ל"ל ועוד כי רד"ק במבולל קכ"ג גם רמ"ב בס' ההרכבה וגו'.
לשער ז עמוד 44. אמר ר"י, כי האלף העירוב מן היוד ומן הוואו — כמו שב
וקס" וגו' ואמר האפדי, ובהו עון כי האלף הואת הנאה טבח תנועת הקמץ היא ככל
הפעלים נחיס ושלמים ולא נאמר בשלמים שהיא מקום ויו או יוד חבל האלף הואת היא
מטבע הפעלים לא שתייה מקום אות אחרת ובכר בזה הפכה בזה"ו והסבה הזה גלה
לנו נפ"א וז"ל הפעל יכול שגם ענינים העלם והמקרה והטון ומפני שהיה הפעל זה
ענינו היה מחכמת בעל הלשון העברי כשם שרצי הפעלים כולם או רובם של אומיות
להורות על השלש הכוכב והיו שתי תנועות עם נח אחד לקיום העלם והמקרה ולחולאת
מליאת הטון; ולכיוי בזה התנועה הרפה אשר תעשה האות השלישית הארצית נקלת הפעלים
או נחמה נקלחת לא הכח אשר יביחבו המדקדקים אחר האות הראשונה
כי הכח הוא לא נח גם להכרח הפעל חבל ליפות ולהדר הקריאה או אולי הכח
ההוא להורות על החדוש העלם למקרה) חבל לפי שחדוש המקרה אינו ענין
זולתי למקרה בחלול גדול מהפעלים, לא עשו מטנו רובם עומד.

שם אות ויו עמוד 47. תמתי גם בהערה על מה שכתב המחבר הוואו הוומרה
מהוא בנה בניתי ואמרתי כי ר"י חיוג כתב להפך. ויכתב הא תמורת וואו ע"כ ובאמת
נראה עברי האפדי כי ההקף מן בנה בתי מקומו בלות ה' הקדם ח"ל פי"ד, ודבריו
הם כסדר המעבר, ובאה (הוא) תמורת היוד בקול מלאכה ותמורת היוו בעשה יעשה
בנה בניתי". ועל הוואו אשר הוומרה מהוא לא הביא האפדי דבר ובאמת נמלא ד' עפ"ה
דכתיבין וואו ועוד אשר נראין במטעם כמו לא שלתי הביאו ר"י, שלו הייתי וכמוהם.

שם אות ז. הוין הוומרה מהדלית אשר היא תמורת תו התפעל ברחלו
הזכוב" כ"כ גם האפדי ור"ל שהוא כמו הדזכו במקום התזכו, והחזיב (הביאו
הנלמי במקנה חדרם) תפע עליו בזה כי אחרי שזף אחרי החלוק נאשרה הוין נראה
שהו היה בזה הדגש ולא בזה תמורת הוין הנאשרת.

שם אות ח עמוד 49. והתו הוומרה מאלף בנינו לתלפיות כי הוא נגזר מן
תלף ארחותיו" וגו' וכ"פ ר' מנחם במחברת עמוד 33 והראש"ע בשפת יתר (פ"ו) לא
דק בדברי המחבר וכתב בשטו, כי התו נוסף והוא חסר חלף" ור"ל כי מן הראוי
לתחלפיות ובחסר האלף ואמר על דברי הר"י, וזה רחוק מאל כרחוק
האלף מהתו כי לא יתדמו לא בטווא ולא בלורה וזין בזה הקל הקריאה ויותר טוב שאלמר
לפי פרוץ שיחבר חלף והראוי תלפיות ויותר טוב מכל מה שאתרו חז"ל בו" (ברכות ל).

לשער י עמוד 51. וכבר שמו הפתח במקום הסגול — בעצרות
העדר ל"ל אל ק"ו הליכה בעצרות המעדר ובספרנו בסגול וכן מלא האפדי בכל
הספרים העדייקים.

לשער יוד. אמר האפדי, ובכר קנלו המדקדקים חופני התחלפות שמות טלד
השמו ונתנו לכולם דמיון מפעל כמו ששז בפעלים חלא שם חכרו חל זה שעות
העלמים הראשונים והביאו הענין מהם ולא ארואו נכון בטובון, לפי ששמות העלמים
הראשונים איין ראוי שיזומו מכלל הלשון בחכמת הדקדוק כי אינם מהסכמת בעל הלשון
חבל יונחו בלון איז ואיז ועם לנו לחכמת הדקדוק למכדני (עורא י א) שישל (פ"א
ד ג) ולכתיבין נן ופסי, ולתפריס ואיחון ואנחרת (יהווע יט יט) והרעה (שם עו ס)
ואכן וקסין (שם יט כ) ואין ספק שהוא עותר ודבר שאין לו שחר; וגם בשמות הנגזרים
כראובן ושמעון וגלעד והמלפפה חולתם הדומים להם איין לנו עסק בכן כי לא ישמרו
שרצי החכמה הואת בלד מה. ועי כי הכללים האלה למדקדקים אינם הכריחים וכבר אפשר
שנתייח הלמד ג"כ נוספת בשאי השמות אחר שאלאנו ולאום מלאום ושנחואו כל
האוטי, וכן מלתעות כפירים וזני כפירים כתעו, וכן לפיד ואם נפידו, וכן
במה שהניחואו שהתוספת הנזכרת לא כתנו אות מיוחד יודע מטנו התוספת הנזכרת בשמות
וחצו האומיות המכרות שרציות נקלת שמות ואולי הן נוספות. ובכר ספקו בתרשיס

אם שרש תרש או רשע להתעלם מהם בגזרה ואולי תכלת ותולעת תנור ותפת שני
 התוין שרשית הן נוספות ונקראת תכלת להיותו תכלית הנצטען וכמו שכתב הרשב"ע
 ותולעת תולעת מליחותו מן גזרת על כן דברי לאו ותנור להיותו משכן לאש ותפת
 מגזרת פתחי ה' ופתח להיותו עתה ומוצק לב המצויס אליו לגודל מעלתו ושלמות
 מליחותו לפנים, וכן האלפין באבן ארץ ופ"ט שהניחו שרשיות אולי הן נוספות ונקראת
 אבן להכנתה אל הכנין וכמו שאמר אבן עזרס הבונים, וארץ מגזרת רץ לקראת רץ כי
 אם שהיה לעולם עומדת (?) ככה היה משכן ומר להווים הנספדים אשר הם בתנועה
 ימרוכה מתמלכת כי עפר הם ואל עפר יאבנו, ואמ"ט מגזרת וימ"ט. אך ועליך להקיש
 מאלה על כל מה שיצא לומר להם נבחרו לסקפ על קלמ מה שיניחו מזה כי טעמי
 בגזרות נעלמו מהם כנעלמס מאתנו היום נבדעה מהפעלים והשמות. ודע כי אופמי התחלף
 השמות רב מאוד ולא הכיחו אותם העדוקקים על כללים מוגבלים כמו שעשו מהפעלים
 וכמעט זה בלתי אפשר אשר נתנו להם דמיונים מגזרת פעל כמו שעשו בפעלים ובתנו
 כל מה שאלאו נכתבו טעמי ההתחלפות ובאשר יביאו אותיות נוספות הניחו אותן כפי
 שכן והכינו בו האותיות ששרשיות על דמיון פעל והמשל באיורו לתת דמיון לאתרוגית
 ויטרו ע"ד פעולכית וערדות על מפעות וכן בכל הדומה לזה, וכל זה מותר ואין
 בו תועלת והם עשו זה להעמידנו על שרשי השמות בדרך זה אבל זה אין להם בו אלא
 סגרה בקלמ מהם בלא רחיה כמו שהונח ומי הודיעם שגזר תירש ירש לפי שדמה
 לתירש שגזרו בו החכמים ולא יהיה שרשו תירש ע"ד קיטר שהוא לזון הכתוב?
 אמנם עם כל זה לא אנית דרכם זה."

לשערי יד. אלה שמות גזה חלוקי הבנינים לר' יונה ולהעדוקקים הראשונים,
 פעל קל, כפעל, פיעל, הפעיל פיעל, התפעל ועוד פעל שלא הוזכר פועלו (עמוד 92).
 ובתנ"ך בספר ההגדה (הביאו האפדי פי"א) כל פעל שלא הוזכר שם פועלו ראשית
 אותיותיו לעולם מונע באורק או בקמץ חטף או בחולם, הושבב את ערלים, שדך
 עואב, הכרת מנחה ונסך, שדך רכיבה, גורשו מעמרים, ויגו"ל מן הכהונה, לא הוזכר
 המשבבי והשודד והשורק והמברית והעגרה והמגאל בכל אלה עב"ד. ודעמי כי האורק יורה
 על זה ביחוד והחולם ובחטף להשתנותם אליו וכ"כ בשרש יתר אך פחו במים אל. וזאת
 הוא פעל שלא הוזכר שם פועלו אע"פ שהוא בחולם ואינו באורק כמו אך אל
 שאל תורד לפי החולם והשורק אין נבמה מקומות. והכינוס חלק מהשגה כי
 הם הכינוס הופעל שלא חכר שם פועלו להפעיל ופיעל שלא הוזכר פועלו והותפעל
 להתפעל וכן כל מה שיצא שלא הוזכר שם פועלו יחבורו לפעל הראוי לו ולא עשו מהם
 מינים כלל להפעלים בניי עמס כמו שעשו רד"ק והאחרונים אשר אמרו שהפעל כולו
 פעול ובי הוא בחדרת שלא הוזכר פועלו לפעל קל ועל דרך זה שדדו פיעל שלא יר
 פועלו אחר פעל הדג והופעל אחר הפעיל. ואמר האפדי פיע"ו ובכר התבאר טעמו
 בהגזת אמתת הפעל והמופת עליו במה שקדם — (וי"ל פיע"א אם שני הבנינים הפעל
 והתפעל מורים על הפעולים אך אפשר שתבא הנוחה לפעול על הפעלם ואם תהיה המונן
 באי אלה הכנת הפעול עלמו אל קבלת העקרה מהפעול הנה הוא אם כן מזה הכד
 פועל לא פעול והוא מה שארצכו, אבל זה כולו שבו והמכוון בבנינים אלה היות הפועל
 פועל בעלמו העקרה, והמשל בלויים אמרך בבנין כפעל השמר אל מפן אל און, התחבו
 שיהיה הכומר אומך בזה המאמר זולתך? לא, אבל המכוון לו שמו, ובכר הוזכר
 הפרד נא, המלט שמה, הלחם נעמלק, האשפי אל מערך ורבים באלה כולם מנבאר מעמינס
 שהם יורו על שהפעל פועל העקרה בעלמו, וכן הנווי להתפעל גם כן על דרך זה)
 ועם זה הוא בלתי אפשר שיהיה הפעל פועל לפעל קל, ואלא הוזכר פעלו לפעל קל הוא
 בנין פיעל כמו שהוא לפעל הדג. ובכר כתב זה בביתר סתכס ר' יונה שהגשג באורס
 יער וזה לאונו: ודע כי מה שהוא נבמו זה הכנין לא יהיה ברוב המקומות כי אם מונע
 בתחלתו שורק בין מה שיכיה מן הקל בין מה שיכיה מן הכבד, אשר מן הקל כמו כי
 ארעון כצטע מנון עיר ע"ב, ולקח משה קללה מן לקח הקל, וכן אחרך לא זונה. מן
 זכס הקל ועוד אשר לא עבד כס מן עבד הקל, וטפו עמלמו לל ראו מן רלס הקל
 אם הכבד שהוא על מקל פועל מעודג נעינו יהיה זה לזה הנלקח מן הקל, ואם
 בכלי נחשת כס ל ס שהוא מן כסל יבאל, יאשר בארץ מן ואשרו אמכס.

והנה דג: ומוז ננין התפעל להמדקקים הראשונים כפי מה שנאר החכם אשרי
 פכ"ג. הוא על המקרים אשר יפעלם הנעל כפי נעלמו וזה נדקקיים הנכסיים על הרוח
 ונולדת על המעשה גם באחר על המקרים הנמצאים בזולת הנעל כפי הם מתכסיים ועומדים,
 על כל המזל ויחפול: ברבי עד, פור התפוררה טוט התמוטטה — ומה שיחדו בו
 עם אמירתו חמיד עה שיחתף בו עם הנפעל והוא הורחתו על פעל הפועל נעלמו
 כנחתו הראשונה — ואשר ג"כ שלא ימש הכתוב בו כי אם על מה שירה עליו הנפעל
 סתם — וכבר אמרו המדקקים שהוא יורה על פעל הפועל בזולת וקראו בו בלש
 מתעבר כמו והתנחלתם אותם, ויתפרקו כל העם, ויתכלו אתו, והתחיתם לכם (עמוד 96),
 וזהו נעו מהלפת לפי שהרפת זה הכנין על פעל הפועל נעלמו הוא יותר מיוחד אליו
 מאשר הוא ננין נפעל, וכבר השיג על זה ר"מ בר דויד (הנאחי דבריו לעיל 185) אמנם
 הביא הראשונים אל מה שאמרו מזה מה שמלאו נפשוקים הנזכרים מלות טורות על
 הפעולים והטעה אותם אתם ואתו והרשע נאחזב נה ג"כ ובחז על והתנחלתם שהוא כמו
 והתחיתם ובחז על והתחיתם שהוא כמו והתנחלתם (ור"ל שהוא מתעבר ועל הרוח הוא בודד)
 והפעול הארץ אמנם הרש"י ז"ל כתב כבולם בפירושו, מה שירה על בקיאותו ושלמותו
 בחכמת הדקדוק עם היותה בהשקפה אל שלמותו דבר קטן, אמר ויתכלו אותו
 נתעלמו נכלים וערמוניות אותו כמו אתו עמו כלומר אליו, כבר הורה כי היותו אחי וסוף הפועלים
 נעלמם והתיר הספק באתו כשאר כי הכונה בו אליו ונתן הסבה כי כמו שזכר בכתוב אתו
 שהוא כמו עמו כאמרו נעולו אתו וזולתו כן הוא באתו כי יהיה השמע בו כמו אליו (וכ"פ
 ר' וואלף הד"ה נבנת המקרא — וכל הסקוים כאלה אשר ננין התפעל נראה בהם
 יואל מדרך שמו כמעבר כולם פרש"י באופן מספיק לדרך שמו) ועל לא תחזה
 אשר מנזר מעיניו שהוא התפעלות לנעל התשוקה לא לענין אשר עליו האזהר כתב רש"י
 לא תחזה לא תירוג אף הוא ל' חמדה כמו נחמד למרה דמרגג למחזי"
 לא אמר זה ע"ד הכבוד לאמרו לא תחזה, כי הגזרה הזאת מנזרת נעלמה שזורה
 על החמדה ועדיה רבים בכתוב ואין יבאר אותה כמה שהוא יותר נעלם ואף כי מהלשון
 הארעי? אבל חזב הרב שאולי יחזב חזב כי פי' חונקלום לזאת הגזרה הוא באופן חולק
 על מה שהרש"י מנין התפעל ואתרשם לא תירג הוא יואל ומורה על התעברות הגזרה
 לזה אמר כי לא תירוג הוא מורה על החמדה ג"כ כמו לא תחזה ולזה אמר אף הוא
 ל' חמדה וכאלו רכב שאמר שהוא ל' חמדה מנזר מעיניו שהוא התפעלות לחומר ויהיה
 לא תחזה כפי הדרש המונח לננין התפעל."

עמוד 93. ואת כל ונכתת וזולתו וכבר בארנו זה בספר ההגנה" (ראה לקמן
 עמוד 99) וס אמר, ונכתת הכינה והזמינה כל מה שזיוה עליהם להכין ולהזמין טן
 הכחות" ובחז על זה האבדי כפי"א ולא אדע מה הביאו לזה להוליו מנעט הענין ויותר
 טוב הוא שאמר ונעשה.

96. ויש שיבוט על הפעולות כמו וטן התחברות" ור"ק נארשו כתב שהוא שם
 וכן צפי' המיוחס לרש"י.

126. וכבר תפשו על המזכר באמרו עדי נעל רגלי ומכנסי ארדי" המזכר הזה
 הוא דונס בן לנרט והתופש הוא מתלמידי מנחם כנראה מתאבותם הביאם החכם דוקעם בספרו
 נחל קדומים עמוד 27. וז"ל, ומלאתי דונס נשירו אשר שר עעות גדול בכנין הזה באמרו
 עדי רגלי ומכנסי ארדי" וישר הנון מפתחותו ויתן תחתי שזא וישקל המלים סללה
 אשר בא נחום אח"כ נמשקל ע"ן ורעהו ולא הפריד ביניהם ויהיו נעיניו אים, כי
 לא הכין הנכונה, ותזיזה טעמו נדחה; ואם יאמר כי יתכן לאמר נמשקל רגלי גם זאת
 ההצחה גדולה מהר האכה, כי באמרו רגלי לא תשקל המלה עד אנו הטעם
 תחת העין ואין הטעם כי אם תחת הנון והיה פתח, ולכן אמר כי טעה באת המלה"
 ער"ל. ומדכני המזכר פה נראה טענה דובש אשר היה מן ותחי: סחר גוים מה אדחה
 ר' יונה, אכן עמד ליטין דונס מנענות אחרות אשר הביא הוא להבאר דברי המזכר
 בדקק כשיר.

129. להערה. וכן כתוב: ה' אלהים לבנות בתהלים נעו, ה' פה ורחה פי' היקר
 טן שד"ל לזיטיה עמוד 27 וס' השם לראש"ע.

119. צמוד. בהערה וכן המנאר חבל יוסף כתב (כראשית לו לג, אמות יע יב) כי כוונת ה"הצ"ע על יחזק בן ישע והסג על זה החכם גיגור בעלי המורה 348. 1840.
 151. וזאת דרך ר"ב שצ"ח" ראה בהערה לעמוד 238 וכן בחרו חז"ל ברה"ב.
 162. כבר העירוני על המסרת דיוקרא ז' ל"ו שצ"ח" תקן, ותקונה שם להוסיף מענה השערו לכם פן תשכחו ולהניח במקומו תחלה מלות אשר לזיתך דפסל לך (יחזק בעטר).

163. ויש שמחברים פעמים רבות הכנויים" וג' ראה בס' הגנז לרה"ב עדה יא חזר אמר: כי בתלמוד נח שאין בחסרון כמו הפועל כמו נב"ב: שאין לאון עתה אלא לאון ידועה עמנו אשר שאינו וג' וכן בע"א שאין טעם כמון כמו שאינו וכן בעקרא ואין כוגע בחרץ (דניאל ח ה) שהוא כמו ואינו, אין רע (מלתי ח ה) שהוא כמו אינו רע וכמו החסרון הזה הרבה בעקרא — (והניח מן ההקשות אשר כתב המחבר בה).

186. להערה 4. וכן אמרו בריש קדושין דדרך נח בל"ו ובל"ג ורש"י להעיר פה על דברי הרב ר' יהודה אריה ממודינא בספרו היקר בית יהודה אשר כתב בפרושו על דברי התלמוד שם וז"ל:

„יראו ויבדו המהגים והמפלגים בדברי התורה ועהכלים חכמת הדקדוק באמנם כי הלימוד בו איבוד זמן ודי לנו לקרוא ולכתוב ע"פ הבקיות ולא מחכמה וכל זה לכסות מערומיהם עמנו אשר בחטאת יהודה כעטע נשחטו מחכמו ועלמדי תינוקות לא ידעוהו ולא יביטוהו לתלמידיהם ובכן יגדלו הנערים עד שיהיו מחכמי הדור הגדולים אשר לא ידעו מה הוא וכאשר זרעו להם איזה דיוק בתורה או בדברי חז"ל יאמרו לא דק ולא קפיד ומכשם לא נזכרו בדבריהם כי לא בן הדבר ואמר שלמה אז ראה ויפסדה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם כביכול כעמך ספר בערם ישלחנו לעין הספרוס יעבור עלינו ויעיין ויבין ויחקור כל חלקיו לכל יהיה בו אום טעות קל באמרותיו בן ע"ד המכל חלילו עשה בן ה' ית' בכל עלה ומלה מתורתו קודם שאמר וגלה אותה לבני אדם, וע"כ אין לומר שיהיה בה דבר יולא וכן הסדר אם לא ברנן וללמד על הכלל כלו יולא. ואף לא יהיה בן ודקדוק אשר להצטות נותנים הסדר ללאון ודקדוק לה"ק הנה הוא נולד בן הלאון לכן ערמונה להצמיעו מלת דרך כי היא נקבה ולמה לפעמים תנח בלאון זכר למען כלמוד על מלות אחרות והביא רחיה על היות תורה לאון נקבה מפסוק תורת ה' תטימה ומכמה וכמה פסוקים שנתורה המורים זה כי שם מאריך דהע"ה לתת נדרה ועלמיותיה. וזה נראה שם חז"ל עדייקים בלאים מאד דלהכי תנח דיון אשר שלש דרכים ולא שלשה ואם מלינו כמה פעמים בדבריהם זכר ונקבה כמ"ס התוספות היבא דליבא לשנוי משנין ונקראי נמי יס דדעה וכו'. — ואל תענה בכמה דרוש שעושים הם ז"ל בפסוקים אשר לא יבילם הדקדוק, כי במוך ידעו דרכיו אך אפמכות הם שמונים לימוד נכון על לאון דיוק ככוונה מכוונת מאתם."

197. „וזה הספר הנזכר הביאו אללנו מר יעקב החוגג הליוני עדיה המקדש" (ראה גם לעיל 8 הערה 2) צעת אשר הערבים לכדו את ירושלים מיד הנוכרים — בשנת 637 למספרם — ונחאו בית עבודתם בהר המוריה בעקום האנן אשר שכב עליו בעת לפי חלומותם ונדוים, הבנו את שם העיר ירושלים וקראו לה בית אל מקדש או בית אל קדש. ולכן גם העברים אשר כתבו חבוריהם בלאון ערבי השתמשו בשם הזה תחת שם ירושלים. כ"כ החכם ווילקטן במלחמות הנוכרים ח"א עמוד 22 בשם גאליו. 208. לדברי האפרי בהערה שם „וזכר משה לפני אהרן למעלתו זולת שלשה מקומות כמו שנאמר במפורסה" וז"ל וזאת בתרעבה מקומות כמ"ס בעמורה ריש וחלה הוא ספרן ומשה, וחלה תולדת אהרן ומשה (במדבר ג ו) ובני עמם אהרן ומשה (ד"ה ס כט) וחזירו (ד"ה ס כג י).

208. מן ההפוך אשר בעכטא נמלאים עוד להקת הכנויים (ח"א יע ב) כמו קבלת הכנויים, ספח כמים כמו ספז, ויהי בחמה לננס (א"כ ד ד), והמשיגים (ח"א טו ע) כמו והמשיגים. ודמון (דניאל ו יט) חדון. לשער מג. בעככול ל', כ' נעק שם הר"ב, וכן בעמרת ע"ו [כל ית] מלין דלא מפיקין הא ועטעין בהון ויש מהם שלא חכדו פה גם חכדו פה שלא חכדו שם" — ובאמת מקראת ההיא קשה גם חסורא מחסרה כי אמרם בכלל י"ח ובפרט אינה מונה כי אם י"ז. אמנם

זאת חמיתה הרי"ח מכלת י"ח מלין הן לא פתוח ולא יותר לפי היסוד אשר נוסדה
 עליו עשרת הכות, וחגלה היסוד: משרת ההיא נשנית על מלין מיוחדין, הן מלין ואלה
 נמלא כנגדן מלין חרות, דומות להן נמקלת אך לא כבול; כמו עניה היא מלה מיוחדת
 כי כנגדה עני' עניה וכו', וכן עתה (יהושע י"ג) מיוחדת כי כנגדה עתה (ישעי' יג,
 כג) ויחוקלל כג' עמי וכו'. אבל גתה (יהושע י"ג) חף כי היא כולה כמו עתה
 חייגה מיוחדת, אחרי לא נמלא לה דומה עוד לא גתה ולא גתו וכו', וכן להעציבה
 (ירמיה מד י"ג) חרזה (כסניה ד יד) חין מיוחדין כי לא נמלא להעציבו ולא להעציב
 ולא חרזו ולא חרזי וכו' ואלה דומותיהן נקראו ליתין כל' המשרת ואין להן ענין לכלל
 המיוחדין. גם מלין כמו שעררה אשר נמלא כנגדן אחת דומה להן נמפיק ולא יותר גם
 הן חין להן עבות נמסרת זו אלא חונדו נמסרת ד"א זוגין חד מפיק וחד לא מפיק.
 ועוד אותן אשר הן יותר מאחת בלא מפיק גם הן לא באו בה כמו עיבה נבאה ב'
 פעמים (מ"ב חו) וירמיה מט, יא) נתיבה ב' פעמים (ישעיה מג טו) ועשלי יב כח)
 וכן בהשמה והשמה. ואחרי הדעה זו יש לנו נאמת י"ח מלין מיוחדין לא מפקין הא
 והמשרת נכונה רק שנסיר ותחמרה (שמות ג) הושרה (ט יח) ששנש הועתקו בתוכה
 וליתין הן ולא מיוחדין ובעלה נמקומן בחטאה (נמדבר טו כח) מנעמה (משלי כא כב)
 מקנה (חיוג לא כב), והנה זה סדרן: בחטאה, עונה, עתה (יהושע י"ג), חלבה
 (שופטים ה לא), לכה (ש"א כ ב), נבואה (מ"א יד יב), אכחמה (ישעיה יא כב), מוסדה
 (ל לב), ורמיה (ירמיה כ יז), בה (יחזקאל יד ג), כאמה (נו מד), חלחלה קדמת
 דפסוק (כד ו), המונה (לט טו), למינה (מו י), הראשה (זכריה ד ז), מאכמה (חיוג
 לא כב), מקנה (שס) מנעמה (משלי כא כב). ואתה קורא משכיל תן דעתך על כלל
 זה גליתי פה כי גדול הוא ומפתח לפתוח בו הננת כמה מיני מסורות נראות זרות
 בהשקפה ראשונה כמו ההיא של כ"ה מלין מיוחדין קמלין אשר נתקשו בה רבים ונתוכס
 הרב לוחזנו בספרו ח"א (לבראשית לא ב) ועל ידי כלל הנאמר חין קושי בה והכל על
 מקומו יבא בלום. (החכם יצחק בעער.)

לעמוד 38. הנה העירוני בהערה לעמוד 163 כי ר' יונה לא לקח ליסוד דקדוקו
 דברי ר' נחמיה: כל תיבה שריבה למד בתחילתה הטיל לה הא בסופו, ודעתו שהחין
 האלה נוספות, וראיתי בנאווי ר' תנחום הירושלמי על ס' חזקוק אשר כתב על
 הפסוק: שמן חלקו ומאכלו נריאה (א יו), והוא נריאה נוספת כמו שהיא נוספת
 בבאבלה, בנחלה מלרים, והעיר על זה החכם מונק המוליו לאור, אנראה מזה
 כי גם ר' תנחום הלך כזה בעקבת ר' יונה. — עוד מלאתי גם בהערות מונק כי גם
 הוא תרגם החרז הערבי אשר כתב ר"י לעיל 31 כמו שכתנתי תרגומו בהערה 58.

לקושים מן החכם שר' ל' נ"י.

עמוד 13 אינה י"ב ותנא הלמ"ד על הפעלים ז"ל הפעולים (והכוונה להורות על האקוזטיף).

עס אינה ב"ב כי מלת ה' ז"ל כי מלת לה'.

עס אינה ב"ג — כ"ז לאון נחמיה וד"ה אינו ראה להוכיח שמליצת נכרך לחלמינו ביא על טהרת לה"ק, וזין ללמוד משא אלא שימכן אר"ל התקינו לוטר נכרך לחלמינו על דרך לאון ארמית, כמו שעשו גם נעל ד"ה ונחמיה, שכבר נמיסס התחילה לה"ק להבער נדרכי לאון ארמי, אחר אמנם הוא הבור אחר ממו חוככה לה"ק, ועל כן ק"מ מדרכיו נמלאים לה לנד נשירים הקדמונים, כגון פתחת למושרי (עיין בית האולר דף ל"ח), אך גם נפסורים הפסוטים, כמו לכלכס ישים, הרגו לחננר — והנני רואה כי כרנה היה לי להאריך אס נחמי לחוות דעמי על כל דרכי ר' יונה בשער הזה הארוך, אך המקום והזמן מתנגדים, ומונעים חומי מהכנס כאן נחקירות חרוכות ועמוקות, לכן אטען ידי טה, ורק אומר דרך כלל כי בשדקק האמתי לא יטהר לקבל אמות אמת מעמשת נמקום אמת אחרת, אבל על הרוב פילוי המון העם (וכל שכן הסופרים והמאוררים החכמים), כהסם מדרכים נלאנס אחר הורגלו בה מתחלת ילדותם, אינס מויליחס מפיהם מלה נמקום מלה, או אמת נמקום אמת, אבל כל מלה וכל אמת יש לה אולם כח מיוחד והוראה מיוחדת, המוכנת ונדגשת לבעלי האון, והנאים אחריהם אחר כמס דורות, ולומדים כהאון מתוך הספדים, ולא מאניהם ואמם, רחוקים מאל מלהבין עומק ההוראות המתחלפות בהן, והם עלולים לשפוט מעששים אסם היו הקדמונים בעלי האון אומעים אומם היו מלאים פיהם אוק. לדוגמא הנה נאוף עמוד י"ד ר' יונה אומר כי אמש אחר חלי לאמר הוא כמו אומרים אמור למנאלי, ונחמת אין הדבר אין אבל חילוק גדול יש בין אומר ובין לאמר, כי אחר חלי לאמר עינו אחר חלי המלות אסני נח להזכיר, ואומרים אמור טורה על חווק הפעולה, או על התמדה; ולא היה אפשר לירמיה שיכתוב אומרים לאמר למנאלי, כי מלת למנאלי איננה מן המלות אסיו נכחי האקר אומרים, אבל כתב אומרים אמור להורות אסיו אומרים כן תמיד, ויכול היה לוטר אומרים למנאלי לאמר, ואז לא היה עובן מדרכיו אמתים היא נחמיות; ולכן לא אמר אמש אחר חלי אמור, כי לא היה דבר ה' חליו לא פעמים רבות ולא נחוק רב. והנה מלאכה גדולה עשה ר' יונה בשער הזה, נטה אסף וקבץ טבל ספרי הקדש טמות וחלפים מקומות הנריכים עיון ענין עמוזי אומיות טמה וכל, והיה הראשון אדקדק כבוראותן המתחלפות, וחילק אותן לשאלקות רבות; וטלאחכט באלה מאוכחות וטפוארות נאזכנו ונקראות חכמה (וויסענשאפט). אבל יש חכמה למעלה מזה, והיא לרדת מן הענפים אל הארץ, ולטנוח העקר אחר טטנו מעמשים הענפים המתחלפים. ויש עוד חכמה אחרת למעלה מזה, והיא אהבת האמת ונקשתה בלי עלולתים ורמיון ידים, וכלי חפזון אבל טתון טתון, וכלי טאוז פנים למחשבות אנהי הדור, וכלי האקפה למיעלתנו ולכבודנו, והדרישה והחקירה הפנימית, האולת: זה אנהי אומר וכותב, אמת הוא? ודאי הוא? לא יתכן איהי הענין נכסף? עס האמונה אנריק קטן של אמת הוא גדול ויקר מעשרת אלפים כברי שקר וכו', ואינה אמת הכוללת אמת אמת איהיט עבוכס ונעלמת, היא נכבדת ונעיילה יותר מכהם ספדים גדולים הכוללים דברים הידועים כבר נספרים אחרים, או חדשות בלתי נכונות וקיימות, ואגיויות ונבזים. ואחרי היגיעה הכלתית רודפת אחר האכר והמועלת, והטמיונות והסכלנות הארובה ככ"ה וטכופלה, ינכה האדם הרגשת האמת, אחר היא נחלת אדי, ויכיר נחלת ההאקפה, או נהשתכלות קלרה, מה אהוא אמת ויליני, ומה אהוא שקר וכוזב הלוכש נגדי האמת; ועל זאת יתפלל כל חסיד.

עמוד 18 הפירוש השני שכתב ר' יונה על והעלהו עס לעולה הוא עלמו פירוש רש"י ז"ל, אלא אמר לו אמתהו, לפי אלא היה רגון הקב"ה שיאמתהו, רק אחר לו איעלשו לנחש הכר נדי לעשותו עולה, וכיון אהעלשו נכוונה לעשותו עולה, אחר לו איערדכו ולא יאמתהו (הכנת לאון רש"י זה למדני החכם אברהם גיינער ה"י). ולפי האמת אין מדרך לכל זה, והנכון נדרכי לאנ"ע, כי אחר אהכתוב אומר נחלה והאלכים נכה אברהם. סרו כל הטענות.

סס שיטה ל"ו למצאת לריך להוסיף (ד"ה ט כא יב).
 סוף עמוד 21 הלא ארחץ נהם וטהרתי, הנכון בפירוש רד"ק, כלומר אם היה אפשר שאזהר על ידי הרחיבה בירדן, לא הייתי לריך לבוא לבאן, כי אמנה ופרפר הס נהרות עונים מכל מימי ישראל, והיה ראוי שאזהר ברחמי לתי נהם, והמאמר הזה הוא דרך כעס ולעג.

עמוד 23 שיטה י"ו ובאשר ירונו אותם ז"ל זריגי (עשרה ירה).
 סוף עמוד 25 החכם המופלא מונק העיר כי ר' יונה השכיל לפרש הוראת המי"ם הנוספת בסוף קלח שעות, על ידי השם נהפך לתאר הפעל, כגון חנם מן מן, ריקם מן ריק, יועם מן יום; והוא מוסיף כי נראה לו שהמי"ם הזאת היתה מתחלתה סימן האקוזאטיף, כמו כוון נלאון ערני. וזה דבר קשה נעימי, כי כנה המי"ם הזאת אין הוראתה אלא הוראת הכי"ת (חנם ענינו ז"ל), כלומר דרך חנינה, ריקם ענינו זריקיה, בידים ריקניות, יועם ענינו ביום), וענין זה רחוק מאד מהוראת האקוזאטיף.
 עמוד 26 שיטה ו' יא לתשובה על ר' יונה שאחר שפירש יפה המי"ם זריקם, חנם, דועם, נכאל מי"ם אחרונה שגמלת זריקם, ואמר שהיא תמורת ה"ל, ולא הכין (באשר הכינו האחרונים) גם היא הופכת השם (זריקם) לתאר הפעל, ואמנם הוא כמו באמת.
 עמוד 26 שיטה כ' ממנו ז"ל פני.

עמוד 27 שיטה כ"ה הפעל ז"ל הפעול.
 עמוד 28 שיטה י"ט נהילה (חיוג כט ג), אין ספק שאין הכוונה על זריקם, ואין ספק שיש כאן טעות סופר, ולא אדע לתקן.

ועתה יירי היקר הנח כלית מלאכתך והשלפם הדפסת הספר, ולא תוכל לתאר עוד יציאתו לאור עולם, לכן אשים קנלי למלין, ואניח לנאים אחרי עקום להגדר נג. רק דבר קצוין הנני מוכרח להוסיף, והוא כי ההערה שלי הכתובה בעמוד ר"ד ר"ה ר"ז איננה מעט כאשר יראה מתחת ידי, כי עיקרה כתבתי ושלחתי אליך בטרם אראה גוף דברי ר' יונה, ואח"כ כשהנחת לפני לאונו כאשר הוא שלחתי לך תוספת להוסיף בסוף דברי הקודמים, ואתה הכנסת התוספת בגוף ההערה, ויפה עשית, אבל דברי נכ"ח אייר כך היו: „דע יירי וכו' עד לא נוכל לומר עליו שעה. ואני לא אדע מה כתב נזה „ר' יונה, אבל ר' יהודה חיוג אין ספק שהיתה דעתו כדעת הכוזרי ורח"ל, וממנו למדו „שניהם. ואם (כאשר כתבת בגלגלך) ירה ר' יונה חלים שונים נגד הקוראים קצת „בצדק, יתכן שישנו למד בן נלעם, ומאניהם למדו רוב הנקדמים והמדקדקים כאלו אזריהם, „עד שבעטו נכבדו וכו' עד סוף ההערה. והתוספת שהוספתי בעצרה בסיון זה לאונה: „רחימי דברי ר' יונה אשר הנחת לפני, ורחימי כי הוא רובה לפרש דברי ר' חיוג „בזוהן אלא יעבך מהם וכו' עד מפני שהפתח מוטעם, ולפעמים יסול גם מהעכטא, כגון „וקמתי קצתם, שאין הפתח מוטעם (המדפים השמייע עשר תבות, מן מוטעם עד מוטעם). „סוף סוף אינני נכעש וכו' עד כמו שצ"ל שדכ"ל.”

כי יירי אל ירע נעניך להוליל לאור גם דברי אלה, ואתה שלום וניתך שלום וכל אשר לך שלום, כנפך וכנפך הכו"ח פה פאדובה היום ו' כסלו וזאת התורה לפ"ק. יירדך שר"ל.

בהערה 1 לעמוד 179 כתבתי כמסתפק אם הטלות מן „כיוולא נה" הן דברי הכרייתא; ועתה מקובל עלה החכם גאלדבערג בסוף הקובץ כי אל"ס הרקמה No. 473 הכרייתא דל"ג ג. י"ת היא בזליעות יותר מן הנדפסה ושם כתוב הדברים החסרים בנוסחתנו אשר הביא המחבר וז"ל „כיוולא בו גם זרע יעקב ודוד עבדי אם אינו ענין ליעקב אשר אשר מקחת מורשו מוילים תנחו ענין לאהרן רחיה לדבר שהוא עקמת מורשו מוילים מי המוילים אלו המלכים ובהיים גדולים בני אהרן ובני דוד עליהם הוא אומר בלא רחית את העם דברו לאמר אתי המעשמות וכו' אף כן הוא או זרע יעקב ודוד וכו'” ולכן לאו ספק הרענ"ע כעם לאונו על ג. יירד, כי דבריו הם דברי הכרייתא. והמורה.

Sefer Harikma

Grammaire hébraïque

de

Jona ben Gannach

(Aboul-Walid Merwan Jbn-Djanah)

Traduite de l'arabe en hébreu par Jehuda Ibn Tabbon.

Publiée pour la 1ère fois d'après les deux manuscrits de la bibl. impériale de Paris

par

B. Goldberg.

Revue et corrigée

par

Raphaël Kirchheim.

Accompagnée de notes et d'additions du correcteur, de Mr. S. Baer
et de Mr. le Prof. S. D. Luzzatto, à Padoue.

Francfort sur le Mein

1856.

Sefer Harikma

Ouvrage grammatical du XIme siècle

de

Jona ben Gannach

(Aboul-Walid Merwan Ibn-Djanah)

Traduit de l'arabe en hébreu par Jehuda Ibn Tabbon.

Publication faite en partie sous les auspices de l'Institut littéraire Israélite,

dirigé par

Mess. les Drs. **Philppson, Jost & Jellinek.**

Prix ordinaire Frs. 6, 25 = fl. 3.

Prix modéré pour les membres dudit Institut Frs. 3, 75 = fl. 1, 48 sans rabais.

Francfort sur le Mein

Chez l'éditeur B. Goldberg à Paris, rue Notre-Dame de Nazareth No. 47.

Chez Mr. J. Kauffmann à Francfort.

1856.